

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Β΄ Λυκείου

Τίτλος:

«Κοιτώντας το χθες με τα μάτια του σήμερα στη λογοτεχνία και την ιστορία»

Συγγραφή: ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΑΡΜΠΙΑΝΗ

Εφαρμογή: ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΑΡΜΠΙΑΝΗ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2015

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Κοιτώντας το χθες με τα μάτια του σήμερα στη λογοτεχνία και την ιστορία

Εφαρμογή σεναρίου

Παρασκευή Σαρμπάνη

Δημιουργία σεναρίου

Παρασκευή Σαρμπάνη

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική λογοτεχνία

Τάξη

Β΄ Λυκείου

Σχολική μονάδα

4^ο Γ.Ε.Λ. Κορυδαλλού

Χρονολογία

Από 5-3-2015 έως 26-3-2015.

Διδακτική/θεματική ενότητα

—

Διαθεματικό

Ναι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

Ιστορία

Χρονική διάρκεια

7 ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, αίθουσα προβολών, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: ψηφιακή τάξη (pararlama.pbworks.com)

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Οι μαθητές και οι μαθήτριες ήταν εξοικειωμένοι με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο: πέρα από την εμπειρία τους σε προηγούμενες τάξεις, στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς εργάστηκαν με τον τρόπο αυτό με διάφορες ευκαιρίες. Στο σχολείο υπήρχε εργαστήριο με προβολικό μηχάνημα, ηλεκτρονικούς υπολογιστές με εγκατεστημένες τις συνήθεις εφαρμογές γραφείου (πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένων και πρόγραμμα δημιουργίας παρουσιάσεων) και σύνδεση στο διαδίκτυο, αλλά δεν ήταν διαθέσιμο σε όλες τις φάσεις της εργασίας μας, και αυτό σήμαινε πως έπρεπε να προσαρμόσουμε αντίστοιχα τη δουλειά μας. Η εκπαιδευτικός αλλά και οι μαθητές ήταν εξοικειωμένοι με τις τεχνολογικές απαιτήσεις του σεναρίου. Χρησιμοποιήθηκε το Wiki που χρησιμοποιούσε η τάξη σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς και όχι η ψηφιακή τάξη Edmodo, που προτεινόταν στο αρχικό σενάριο. Δραστηριότητες δημιουργικής γραφής είχαν αξιοποιηθεί στην τάξη και προηγουμένως στη διάρκεια της χρονιάς, αν και η άσκηση που τους ανατέθηκε τελικά φάνηκε να υπερβαίνει τις δυνατότητες των μαθητών, όμως αυτό δεν οφείλεται τόσο σε ανεπαρκή εξοικείωση όσο στο γεγονός ότι οι μαθητές δεν πείστηκαν να εργαστούν συγκεντρωμένα και με σοβαρότητα.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Σαρμπάνη Παρασκευή, Κοιτώντας το χθες με τα μάτια του σήμερα στη λογοτεχνία και την ιστορία, Νεοελληνική Λογοτεχνία Β' Λυκείου, 2014.

Το σενάριο αντλεί

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πρόταση του σεναρίου ήταν να εξεταστούν από κοινού αποσπάσματα από ιστορικά μυθιστορήματα που τοποθετούνται στο Βυζάντιο και ιστοριογραφικά κείμενα που ασχολούνται με την περίοδο αυτή, κυρίως κείμενα που προέρχονται από τα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας. Στόχος ήταν να αναδειχθεί ο διαφορετικός τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει το παρελθόν κάθε κείμενο –το λογοτεχνικό από τη μια και το ιστοριογραφικό από την άλλη– και οι διαφορετικές σε κάθε περίπτωση προτεραιότητες και στοχεύσεις. Συγχρόνως, το σενάριο ενδιαφερόταν να αναδείξει και να εξερευνήσει τις προβολές του παρόντος πάνω στο βυζαντινό παρελθόν, τις οποίες επιχειρούν τόσο τα λογοτεχνικά όσο και τα ιστορικά κείμενα.

Οι μαθητές, δουλεύοντας κατά κύριο λόγο σε ομάδες, συνήγαγαν τα χαρακτηριστικά του γραμματειακού είδους του ιστορικού μυθιστορήματος με βάση τα αποσπάσματα που μελέτησαν και στη συνέχεια, επαλήθευσαν τις εικασίες τους. Στο τελευταίο τμήμα της κυρίως φάσης οι μαθητές ασκήθηκαν στην εφαρμογή συγκεκριμένων κριτηρίων ως προς την αξιολόγηση ιστοσελίδων με ιστορικό περιεχόμενο. Το σενάριο έκλεισε με τη δημιουργία κειμένων δημιουργικής γραφής από τους ίδιους τους μαθητές, κείμενα που αξιοποίησαν, σε διαφορετικό βαθμό για κάθε ομάδα, τις συμβάσεις του ιστορικού μυθιστορήματος.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Από αρκετούς μελετητές το ιστορικό μυθιστόρημα θεωρήθηκε ως είδος με εγγενείς αδυναμίες που περιορίζουν τη λογοτεχνική του αξία. Συγχρόνως, υπήρξε από τη γένεσή του ένα γραμματειακό είδος με μεγάλη δημοτικότητα και τέτοιο παραμένει και σήμερα. Έτσι συνάγεται από ένα ευρύ φάσμα παραγωγής: από τα ιστορικά

μυθιστορήματα που κατακλύζουν τις προθήκες των βιβλιοπωλείων αλλά και ως τις ταινίες *300* και *Περλ Χάρμπορ*, οι οποίες, αν και ανήκουν σε διαφορετική καλλιτεχνική γλώσσα, συγγενεύουν με το γραμματειακό είδος που μας απασχολεί εδώ. Τι είναι αυτό που αναζητούν συγγραφείς και αναγνώστες στο παρελθόν: την καταφυγή σε ένα περασμένο άρα ασφαλές παρελθόν; Την αναβίωση στιγμών του παρελθόντος έτσι όπως τις «διαβάζουμε» σήμερα –στιγμές ένδοξης, περίλαμπρες, στιγμές που δικαιώνουν και αναβαπτίζουν το παρόν; Την ερμηνεία του παρόντος μέσα από τις αναλογίες με το παρελθόν; Τη διατύπωση υπαρξιακών ερωτημάτων σχετικά με τον ρόλο της ιστορίας στη ζωή ανθρώπων και κοινωνιών; Ή τέλος αναζητούν ό,τι και σε ένα μυθιστόρημα που δεν είναι ιστορικό;

Από την άλλη, η ιστορική πληροφορία ή μάλλον, πολύ ευρύτερα, ο λόγος περί ιστορίας είναι περισσότερο άφθονος και πολύ περισσότερο «αποκεντρωμένος» από ό,τι στο παρελθόν: εκτός από την ακαδημαϊκή ιστορία και τη διαφορετικής στόχευσης παραφυάδα της, τη σχολική ιστορία, η ιστορική πληροφορία αντλείται σήμερα από τα τηλεοπτικά ντοκιμαντέρ, τα μη ακαδημαϊκά άρθρα στον τύπο, τις αφιερωματικές ιστοσελίδες στο διαδίκτυο, τις εκθέσεις στα μουσεία, τις ταινίες, τα ιστορικά μυθιστορήματα, τις τελετές αναβίωσης του παρελθόντος, τους δημόσιους εορτασμούς και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια που εμπνέονται από γεγονότα του παρελθόντος. Χωρίς αυτό να επισημαίνεται ως πρόβλημα, είναι πάντως μια διαφορετική πρόκληση, για την οποία θα πρέπει να είναι προετοιμασμένοι οι μαθητές μας. Το διαδίκτυο τονίζει ακόμη περισσότερο την πραγματικότητα αυτή, παράγοντας και αναπαράγοντας ιστορικό λόγο με τρόπο πολυσχιδή και πολυπρισματικό.

Τα ερωτήματα που αναφέρονται παραπάνω υπήρχαν κατά νου στη διάρκεια της δημιουργίας αυτού του σεναρίου: πού συναντιούνται η ιστορία με τη λογοτεχνία; Ποια είναι τα δικαιώματα της μιας έναντι της άλλης; Με ποιον τρόπο καθεμιά θέτει τα δικά της όρια και τους δικούς της στόχους; Με ποιον τρόπο η μια επηρεάζει την άλλη;

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

- Η διερεύνηση του παρελθόντος προτάσσει το αίτημα για αντικειμενικότητα χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως ο μελετητής της ιστορίας –είτε ως συγγραφέας είτε ως αναγνώστης– απαλλάσσεται από την υποκειμενικότητά του,
- οι άνθρωποι του παρελθόντος δεν είναι χάρτινες καρικατούρες φτιαγμένες από χρονολογίες, αίτια και συνέπειες, αλλά υπήρξαν και αυτοί άνθρωποι με τα δικά τους συναισθήματα, σκέψεις, επιθυμίες, πάθη.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Με την εφαρμογή του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές:

- να κωδικοποιήσουν τα βασικά χαρακτηριστικά των ιστορικών μυθιστορημάτων: χρονική απόσταση από τα γεγονότα, δευτερεύον ή πλαστό ιστορικό πρόσωπο σε θέση πρωταγωνιστή (ενίοτε και αφηγητή), προσπάθεια για ιστορική πιστότητα, αποτύπωση των ιδιαιτεροτήτων του παρελθόντος, επηρεασμός των κεντρικών χαρακτήρων και της αφήγησης από τα ιστορικά γεγονότα,
- να συνειδητοποιήσουν πως στο ιστορικό μυθιστόρημα ο συγγραφέας επιχειρεί τη δική του προσωπική ανάγνωση της ιστορίας.

Γνώσεις για την ιστορία

Με την εφαρμογή του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές:

- να προβληματιστούν σχετικά με την αντικειμενικότητα και την υποκειμενικότητα του ιστοριογραφικού κειμένου,
- να αντιμετωπίσουν κριτικά το σχολικό εγχειρίδιο της ιστορίας,
- να υιοθετήσουν συγκεκριμένα κριτήρια για την αξιολόγηση των ιστορικών πληροφοριών που εντοπίζουν στο διαδίκτυο: ταυτότητα και στόχος του δημιουργού της ιστοσελίδας, τεκμηρίωση των παρεχόμενων πληροφοριών,

δυνατότητα επικοινωνίας με τον δημιουργό της ιστοσελίδας και σχολιασμού του περιεχομένου, ενημερότητα και επικαιρότητα της ιστοσελίδας, ευκολία πλοήγησης.

Γραμματισμοί

Μετά την εφαρμογή του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές να είναι σε θέση:

- να εντοπίζουν και να σχολιάζουν τον ιστορικό χώρο και χρόνο ενός ιστορικού μυθιστορήματος, τον αφηγητή και τον τρόπο με τον οποίο η ταυτότητά του επηρεάζει την αφήγηση,
- να εντοπίζουν σε ένα ιστορικό μυθιστόρημα τα στοιχεία που στηρίζονται σε ιστορική τεκμηρίωση και τα στοιχεία εκείνα στα οποία έχει παρέμβει η δημιουργική φαντασία του συγγραφέα,
- να μετασχηματίζουν ιστορικές πληροφορίες σε μυθοπλαστική αφήγηση, πειραματιζόμενοι με τεχνικές της δημιουργικής γραφής και ακολουθώντας τις συμβάσεις του ιστορικού μυθιστορήματος,
- να εφαρμόζουν συγκεκριμένα κριτήρια για την αξιολόγηση των ιστοσελίδων με ιστορικές πληροφορίες.

Διδακτικές πρακτικές

Το σενάριο μοιράζεται μεταξύ εργασίας σε ομάδες και συζήτησης της ολομέλειας. Οι μαθητές, χωρισμένοι σε τριμελείς ομάδες, ανέλαβαν να μελετήσουν λογοτεχνικά κείμενα και ιστοσελίδες με ιστορικό περιεχόμενο και να συναγάγουν τα δικά τους συμπεράσματα από τη μελέτη αυτή. Αναμενόταν με τον τρόπο αυτό να ασκήσουν τις δεξιότητές τους τόσο στην προσωπικά κατευθυνόμενη –χωρίς τη διαμεσολάβηση του διδάσκοντα ή τουλάχιστον με μικρή μόνο παρέμβασή του– οικοδόμηση της γνώσης όσο και στη συνεργασία και την ανάληψη πρωτοβουλιών στο πλαίσιο μιας ομάδας.

Στη συζήτηση της ολομέλειας έγινε προσπάθεια να καλλιεργηθεί ο προφορικός λόγος των παιδιών, ενώ στο πλαίσιο των ομάδων τους κλήθηκαν να παραγάγουν κείμενα, τα οποία είτε εξερεύνησαν αποσπάσματα ιστορικών μυθιστορημάτων,

επιχειρώντας μια θεωρητική προσέγγιση του είδους, είτε αποτέλεσαν δημιουργικές, μυθοπλαστικές απόπειρες τοποθετημένες σε ιστορικό πλαίσιο. Και στις δύο περιπτώσεις ο στόχος είναι η γνωριμία με το γραμματειακό είδος των ιστορικών μυθιστορημάτων και την ερμηνεία του κειμένου, υπό το πρίσμα του ιστορικού πλαισίου τόσο των εξιστορούμενων γεγονότων όσο και της ίδιας της συγγραφής.

Η εκπαιδευτικός κράτησε πολύ περισσότερο παρεμβατικό ρόλο από όσο επιδιωκόταν στο αρχικό σενάριο. Χρειάστηκε να έχει έναν ισχυρά κατευθυντικό ρόλο και στη συζήτηση της ολομέλειας αλλά και κατά την εργασία των ομάδων. Πέρα από τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν αρκετά παιδιά να ανταποκριθούν σε όσα τους ζητήθηκαν (παρά τις προσαρμογές που έγιναν), θεωρώ πως αυτό οφείλεται στη δυναμική που είχε αναπτυχθεί στη διάρκεια της χρονιάς. Επρόκειτο για τάξη με αρκετούς μαθητές που αντιμετώπιζαν μεγάλες δυσκολίες στην προσπέλαση λογοτεχνικών κειμένων, αλλά κυρίως για τάξη της οποίας οι μαθητές στην πλειοψηφία τους δεν είχαν καθόλου διάθεση να εργαστούν και να συνεισφέρουν. Στα χαρακτηριστικά αυτά οφείλεται και η επιλογή να διαφοροποιηθούμε σε αρκετά σημεία από όσα προτεινόταν στο αρχικό σενάριο, παρόλα αυτά χωρίς, δυστυχώς, σε αρκετές περιπτώσεις να καταφέρουμε να πετύχουμε τους στόχους που είχαν τεθεί.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Το σενάριο αυτό ξεκίνησε από τη διαπίστωση της συνεχούς παρουσίας του ιστορικού μυθιστορήματος στην ελληνική λογοτεχνία: από την έκδοση του *Ο αυθέντης του Μορέως* του Ραγκαβή το 1850 έως τους δέκα τίτλους ιστορικών μυθιστορημάτων που εκδόθηκαν ήδη από το ξεκίνημα του 2014, σύμφωνα με τη βάση της [Βιβλιονέτ](#), το ιστορικό μυθιστόρημα ως είδος κατέχει μόνιμη θέση στις προθήκες των βιβλιοπωλείων. Ας σημειωθεί πάντως πως η θεματική αξιοποίηση του παρελθόντος δεν αποτελεί αποκλειστικά ελληνικό φαινόμενο: το βραβείο Booker για το 2009 και

το 2012 δόθηκε στη Χίλαρυ Μαντέλ, της οποίας και τα δύο βραβευθέντα [μυθιστορήματα](#) τοποθετούνται στην Αγγλία των Τυδώρ.

Η σχέση όμως με το παρελθόν και την ιστορία –έτσι όπως την πραγματευόμαστε μέσα και από τη λογοτεχνία– είναι ένα ζήτημα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την τωρινή συγκυρία, και μάλιστα την ελληνική. Σε περιόδους κρίσης, ανακατατάξεων, υπαρξιακής επανεμφάνειάς του συλλογικού εαυτού η ελληνική κοινωνία συστηματικά στρέφεται προς το παρελθόν και «το ιστορικό μυθιστόρημα βοηθά στην αναζήτηση του χαμένου υποκειμένου και της συλλογικής συνείδησης, αποτεινόμενο στο αναγκαστικά κατασκευασμένο παρελθόν» (Κοσμάς, 2002).

Από την άλλη, το Βυζάντιο είναι μια περίοδος στην οποία οι προβολές του εκάστοτε παρόντος είναι εντονότερες, περισσότερο ίσως και από την αρχαιότητα: συχνά μοιάζει καταδικασμένο να φέρει το βάρος της απόδειξης για το αδιάλειπτο συνεχές του ελληνισμού και να καταξιώνεται αποκλειστικά ως ο κρίκος μεταξύ αρχαιότητας και νεότερου ελληνισμού. Πολλές φορές δεν του αναγνωρίζεται καν το εξωτικό στοιχείο που χαρακτηρίζει τους δυτικούς μεσαιωνικούς χρόνους· μένει στους μαθητές μας η θολή ανάμνηση μιας περιόδου, από την οποία διασώζονται τις περισσότερες φορές δύο ονόματα Κωνσταντίνων, του πρώτου και του τελευταίου, ο ρυθμιστικός ρόλος της Εκκλησίας και ένας μακρύς κατάλογος εξωτερικών εχθρών: Άραβες, Σλάβοι, Βούλγαροι, Σελτζούκοι, Οθωμανοί, ενώ το Βυζάντιο θα μπορούσε να αποτελεί για την ελληνική εκπαίδευση ένα προνομιακό πεδίο για την κατασκευή του Άλλου. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά κάνουν την ενασχόληση με τα ιστορικά μυθιστορήματα που τοποθετούνται στο Βυζάντιο εξαιρετικά προκλητική και ενδιαφέρουσα.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το ιστορικό μυθιστόρημα δεν εντάσσεται ως ξεχωριστή θεματική ενότητα στο ισχύον [Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών](#) για τη λογοτεχνία, ενώ και μέσα στο σχολικό εγχειρίδιο λογοτεχνίας της Β΄ Λυκείου δεν περιλαμβάνεται κάποιο τέτοιο

απόσπασμα. Το ιστορικό μυθιστόρημα στη νεοελληνική λογοτεχνία έχει συνδεθεί ιδιαίτερα τόσο με τον ρομαντισμό και την Παλαιά Αθηναϊκή Σχολή όσο και με τον ρεαλισμό και στη συνέχεια με τη Γενιά του '30, η οποία χρησιμοποίησε το είδος ως πεδίο έκφρασης των προβληματισμών της σχετικά με την ελληνικότητα (Χατζηγεωργίου, 2007). Όλες οι παραπάνω περίοδοι εντάσσονται στο πλαίσιο της γραμματολογικής προσέγγισης που ακολουθεί η διδασκαλία της λογοτεχνίας στο Λύκειο, σύμφωνα με το ισχύον πρόγραμμα σπουδών.

Από την άλλη, ένα από τα βασικά ενδιαφέροντα του παρόντος σεναρίου, η σχέση του παρόντος με το παρελθόν, είτε πρόκειται για το παρελθόν όπως το μελετά η ιστοριογραφία είτε για το παρελθόν όπως το συλλαμβάνει η λογοτεχνία, διατυπώνεται και μέσα στο [Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών](#) για την Ιστορία. Οι μαθητές αναμένεται «να καταστούν ικανοί, μέσα από τη γνώση του παρελθόντος, να κατανοήσουν το παρόν, να στοχαστούν για τα προβλήματά του και να προγραμματίσουν υπεύθυνα το μέλλον τους». Αν λάβουμε υπόψη έναν άλλο στόχο του προγράμματος σπουδών για την Ιστορία, ότι δηλαδή αναμένεται οι μαθητές «να κατανοήσουν ότι η Ιστοριογραφία είναι “ανακατασκευή” του παρελθόντος, ότι βασίζεται σε πηγές και ότι συνιστά επιλεκτική διαδικασία», σε συνδυασμό με τη «μεταϊστορία» του Hayden White, ο οποίος θεωρεί πως οι κανόνες της ιστοριογραφικής αφήγησης είναι ίδιοι με αυτούς της λογοτεχνικής αφήγησης, τότε υπάρχει πεδίο πρόσφορο για τη συνανάγνωση ιστοριογραφικών αφηγήσεων και ιστορικής μυθοπλασίας.

Ο προβληματισμός που έχει διατυπωθεί σχετικά με τα ιστορικά μυθιστορήματα που έχουν γραφτεί και στα ελληνικά από τη δεκαετία του 1990 και μετά, τα οποία θέτουν το ερώτημα «όχι ποια είναι η ιστορική πραγματικότητα και πώς μπορεί να αποδοθεί πειστικά, αλλά τι είναι, πώς και από ποιον κατασκευάζεται η πραγματικότητα που παρουσιάζεται ως η αληθινή, ένα ερώτημα οντολογικής φύσης που θέτει τον προβληματισμό για τα όρια και την ιδιότητα της ιστορικής λογοτεχνίας

και της επιστημονικής ιστορίας» (Κοσμάς, 2004), υπήρχε επίσης κατά νου στη διάρκεια της δημιουργίας του σεναρίου.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Η πρόθεση για διαθεματική προσέγγιση και η συνεξέταση του θέματος μέσα από το πρίσμα και της Ιστορίας έδειξε την κατεύθυνση προς την οποία θα κινούνταν το σενάριο ως προς την αξιοποίηση των ΤΠΕ: το ελληνικό διαδίκτυο είναι χώρος στον οποίο παρεπιδημούν διάφορες περιθωριακές απόψεις σχετικά με την ελληνική ιστορία, σε τέτοιο μάλιστα σημείο που αυτού του είδους οι ιστοσελίδες καθόλου δεν αποτελούν νησίδα ανορθολογισμού, αλλά αντίθετα έναν κανόνα που διεκδικεί την πρωτοκαθεδρία στο ελληνικό διαδίκτυο, κανόνα ενισχυμένο και από την περιορισμένη παρουσία θεσμοθετημένων φορέων ενός υπεύθυνου ιστορικού λόγου.

Στις μαθητικές εργασίες ιστορίας εμφανίζονται άκριτα –όταν εμφανίζονται– παραπομπές σε αμφισβητούμενες πηγές, οι οποίες δεν έχουν περάσει από κανενός είδους φιλτράρισμα. Δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός πως αυτού του είδους ο ιστορικός λόγος –εθνικιστικός, ανορθολογικός, συνωμοσιολογικός, εσωστρεφής, χωρίς καμία αυτοσυνειδησία της υποκειμενικότητάς του–, ο οποίος βρήκε στο διαδίκτυο τον ιδανικό χώρο για να φύεται ανεξέλεγκτα, αποτελεί το κυρίαρχο παράδειγμα για τους μαθητές μας. Πέρα, λοιπόν, από τη χρήση άλλων τεχνολογικών εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν στο σενάριο, προκρίθηκε ως σημαντικότερος ο στόχος να ασκηθούν οι μαθητές στην εφαρμογή συγκεκριμένων κριτηρίων ως προς την αξιολόγηση των ιστοσελίδων με ιστορικές πληροφορίες που συναντούν στο διαδίκτυο.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων:

—

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων:

Αγαπητός, Π. 2007. *Το εβένινο λαούτο (αποσπάσματα)*. Αθήνα: Άγρα.

Δούκα, Μ. 2007. *Ένας σκούφος από πορφύρα* (αποσπάσματα). Αθήνα: Πατάκης.

Θεοδωρίδης, Π. 1992. *Το θεόπαιδο* (αποσπάσματα). Αθήνα: Κέδρος.

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό:

Μη λογοτεχνικά κείμενα

Ostrogorsky, G. 1993. *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. 3, 13-40. Αθήνα: Ιστορικές Εκδόσεις Στέφανος Βασιλόπουλος.

Herrin, J. 2008. *Τι είναι το Βυζάντιο*, 443- 460. Αθήνα: Ωκεανίδα.

Ιστοσελίδες

Η [ιστοσελίδα](#) του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού για την ελληνική ιστορία.

Απόσπασμα από το *Για την πατρίδα* της Πηνελόπης Δέλτα που φιλοξενείται ολόκληρο στη [Βικιθήκη](#).

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα: [«Πρόσωπα και θέματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας»](#).

[Βιβλιονέτ](#).

[Αφιέρωμα](#) της ιστοσελίδας [defencenet](#) στον Αλέξιο Α΄ Κομνηνό.

Ταινία

Jean-Jacques Annaud, *Το όνομα του ρόδου*, 1986 (5:47-10:13).

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α΄ φάση-πριν την ανάγνωση: δύο (2) ώρες (σχολικό εργαστήριο πληροφορικής)

1^η και 2^η ώρα

Οι μαθητές και οι μαθήτριες συγκεντρώθηκαν στο εργαστήριο της πληροφορικής και χωρισμένοι σε τριμελείς ομάδες πήραν θέση στους σταθμούς εργασίας. Τη συγκεκριμένη διάταξη των ομάδων είχαμε ακολουθήσει και σε προηγούμενες ομαδοσυνεργατικές διδασκαλίες. Για άλλες ομάδες είχε λειτουργήσει καλά, για άλλες όχι, όλοι όμως δήλωσαν ότι προτιμούν να εργαστούν με αυτήν τη διάταξη και δεν επέμεινα περισσότερο.

Στην οθόνη του προβολικού μηχανήματος προβλήθηκε απόσπασμα από την ταινία *Το όνομα του Ρόδου*. Δε δόθηκε καμία διευκρίνιση από τη διδάσκουσα, απλώς ζητήθηκε από τα παιδιά να προσπαθήσουν να καταλάβουν σε ποια εποχή διαδραματίζεται η υπόθεση και με ποια στοιχεία αποδίδεται το παρελθόν. Το απόσπασμα που προτεινόταν στο αρχικό σενάριο δε βρισκόταν πια αναρτημένο στο διαδίκτυο, αλλά προβλήθηκε από κόπια της ταινίας που είχε φέρει η διδάσκουσα.

Οι περισσότεροι μαθητές παρακολούθησαν μάλλον συγκεντρωμένοι και οι απαντήσεις τους ήταν εύστοχες. Έκανε εντύπωση σε αρκετούς μαθητές πως υπήρχε ειδικός επιστημονικός σύμβουλος στην ταινία, ενώ κανείς δε γνώριζε το βιβλίο στο οποίο βασίστηκε. Εντούτοις, υπήρξε μεγάλη ανταπόκριση, όταν τους ζητήθηκε να κατατάξουν το βιβλίο σε κάποιο γραμματειακό είδος. Όταν ζητήθηκε να δώσουν έναν ορισμό του είδους, η ανταπόκριση ήταν πιο χλιαρή και το στοιχείο στο οποίο επέμεναν όσοι πήραν τον λόγο ήταν πως «η υπόθεση διαδραματίζεται στο παρελθόν». Σε ερώτησή μου αν η «*Η ζωή εν τάφω*» του Στρατή Μυριβήλη (είχαμε δουλέψει πρόσφατα πάνω σε απόσπασμα από το έργο αυτό) είναι ιστορικό μυθιστόρημα, η τάξη φάνηκε να διστάζει, ήταν όμως περισσότεροι αυτοί που υποστήριζαν ότι είναι ιστορικό μυθιστόρημα. Η διδάσκουσα εξήγησε στα παιδιά πως δεν αρκεί να διαδραματίζεται η υπόθεση στο παρελθόν αλλά να αποτελεί για τον ίδιο τον συγγραφέα παρελθόν το οποίο δεν έχει βιώσει ο ίδιος αλλά το οποίο προσπαθεί να προσεγγίσει ως ιστορική εμπειρία. Δεν επιμείναμε περισσότερο σε άλλα χαρακτηριστικά του είδους, αλλά κρίθηκε σημαντικό να αρθεί στο σημείο αυτό η βασική αυτή παρανόηση.

Ζητήθηκε, επίσης, από τα παιδιά να σχολιάσουν τον πίνακα του Άλμπρεχτ Αλντόρφερ [«Η μάχη του Αλέξανδρου στην Ισσό»](#), αφού δόθηκε ο τίτλος και η χρονολογία δημιουργίας του. Κάποια παιδιά δυσκολεύτηκαν να εντοπίσουν τον αναχρονισμό που υπάρχει στην αποτύπωση των μορφών και χρειάστηκε, αφού τον επισημάναμε, να εξηγήσει η διδάσκουσα σε τι οφείλεται η επιλογή αυτή του ζωγράφου. Στη συνέχεια, όμως, τα περισσότερα παιδιά ανταποκρίθηκαν εύστοχα,

όταν τους ζητήθηκε να σχολιάσουν τον τρόπο με τον οποίο μεταχειρίστηκε εδώ ο ζωγράφος την ιστορική πληροφορία. Όπως είπε ένας μαθητής: «μας μιλά για τη δική του εποχή, όχι για την εποχή του Αλέξανδρου» και μια άλλη μαθήτρια: «ο πίνακας λειτουργεί ως αναλογία». Ζήτησα από τα παιδιά να συγκρατήσουν τα σχόλιά τους αυτά, γιατί ίσως μας χρησίμευαν στη συνέχεια. Δεν έγινε, λόγω χρόνου, αναφορά στο μυθιστόρημα της Δέλτα και στην ταινία 300.

Καθώς προχωρούσαμε προς το τέλος της πρώτης ώρας, η διδάσκουσα ενημέρωσε τα παιδιά πως θέμα της ενασχόλησής μας θα ήταν το ιστορικό μυθιστόρημα, πως θα προσπαθούσαμε να συναγάγουμε επαγωγικά τα χαρακτηριστικά του, καθώς και να διερευνήσουμε τη σχέση μεταξύ ιστορίας και λογοτεχνίας και το σημείο στο οποίο αυτές συναντώνται, και πως για την έρευνά μας θα χρησιμοποιούσαμε αποσπάσματα από ιστορικά μυθιστορήματα που τοποθετούνται στο Βυζάντιο. Στο σημείο αυτό τα παιδιά ρωτήθηκαν για τη σχέση τους με τη βυζαντινή ιστορία που διδάσκονται τη συγκεκριμένη χρονιά και οι απαντήσεις των περισσότερων ήταν αποκαρδιωτικές. Οι λίγοι που τοποθετήθηκαν θετικά επαλήθευσαν τη στερεοτυπική απεικόνιση του Βυζαντίου που αναφέρθηκε στο πεδίο της Αφετηρίας. Ζητήθηκε από τα παιδιά να αποτυπώσουν την στάση τους αυτή και γραπτώς, σε σχόλιο που θα αναρτούσαν σε σελίδα που άνοιξε η διδάσκουσα στο Wiki για τον σκοπό αυτό, άσκηση στην οποία ανταποκρίθηκαν αρκετοί μαθητές, χωρίς όμως να καταφέρουμε να προκύψει κάποιος ουσιαστικός διάλογος, παρόλο που είχε ζητηθεί από τα παιδιά να απαντήσουν και στα σχόλια των συμμαθητών τους.

Η πρώτη ώρα έκλεισε με την ενημέρωση των μαθητών για τον τρόπο με τον οποίο θα εργαζόμασταν τις επόμενες ώρες: κάθε ομάδα από τις έξι συνολικά θα αναλάμβανε να φωτίσει ένα χαρακτηριστικό των ιστορικών μυθιστορημάτων, βάσει συγκεκριμένων αποσπασμάτων από μυθιστορήματα του είδους, και με τη βοήθεια φύλλου εργασίας που θα τους δινόταν. Η ανάγνωση θα γινόταν εντός της σχολικής τάξης την επόμενη φορά. Ανέφερα παραπάνω την απροθυμία ενός μεγάλου αριθμού

μαθητών να εργαστούν και για αυτό ήταν επιβεβλημένη η ανάγνωση των κειμένων εντός της διδακτικής ώρας, παρά την πίεση χρόνου.

Β' φάση-ανάγνωση: τρεις (3) ώρες

2^η ώρα (σχολική αίθουσα)

Ένα από τα προβλήματα που υπήρχαν στη διάρκεια της χρονιάς και συνεχίστηκε και στη συγκεκριμένη εφαρμογή ήταν πως η μία από τις δύο ώρες που εργαζόμασταν ήταν η πρώτη ώρα της Δευτέρας και κάθε φορά απουσίαζε ένας καθόλου ευκαταφρόνητος αριθμός μαθητών· συνήθως, επρόκειτο για τους περισσότερο αμελείς, οι οποίοι στη συνέχεια αντιμετώπιζαν μεγάλες δυσκολίες να συμβαδίσουν με ό,τι είχε κατακτηθεί από τους υπόλοιπους μαθητές την προηγούμενη ώρα. Το ίδιο συνέβη και στη δεύτερη συνάντησή μας, κατά την οποία είχε αποφασιστεί από τη διδάσκουσα να δοθεί χρόνος στα παιδιά να διαβάσουν τα κείμενα στα οποία θα στηριζόταν η εργασία τους στη συνέχεια.

Δόθηκαν στις ομάδες τα λογοτεχνικά κείμενα στα οποία θα στηριζόταν η εργασία τους: σε τρεις ομάδες, οι οποίες θα αναλάμβαναν τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνεται ο ιστορικός χώρος και χρόνος στα ιστορικά μυθιστορήματα, δόθηκαν αποσπάσματα από το *Ένας σκούφος από πορφύρα* της Μάρως Δούκα· σε άλλες δύο, που θα αναλάμβαναν την αποτύπωση της μορφής της Άννας Κομνηνής στην ιστορία και τη λογοτεχνία, δόθηκαν διαφορετικά αποσπάσματα από το ίδιο βιβλίο, και τέλος, στις άλλες δύο ομάδες, που θα αναλάμβαναν την αποτύπωση του Άλλου στο ιστορικό μυθιστόρημα και στα σχολικά βιβλία ιστορίας, δόθηκαν αποσπάσματα από *Το εβένινο λαούτο* του Παναγιώτη Αγαπητού και από *Το θεόπαιδο* του Πάνου Θεοδωρίδη.

Θα πρέπει καταρχάς να εξηγηθεί η διαφοροποίηση από το αρχικό σενάριο στο σημείο αυτό: στο αρχικό σενάριο προτεινόταν να ασχοληθούν όλες οι ομάδες με την αντίληψη των χαρακτηριστικών των ιστορικών μυθιστορημάτων, ώστε ολοκληρώνοντας να έχουν μία σχετική εποπτεία του είδους. Όμως, στην περίπτωση της συγκεκριμένης εφαρμογής, κατά την οποία ήταν επιβεβλημένη η ανάγνωση των

αποσπασμάτων εντός του διδακτικού χρόνου, λόγω των χαρακτηριστικών του τμήματος, κάτι τέτοιο ήταν απαγορευτικό. Προτιμήθηκε, λοιπόν, ανά δύο οι ομάδες να εξετάσουν και από μία διαφορετική όψη των ιστορικών μυθιστορημάτων και στο τέλος της δεύτερης φάσης να γίνει παρουσίαση των συμπερασμάτων κάθε ομάδας στην ολομέλεια, χωρίς βέβαια να παραβλέπεται ότι, όταν ολοκληρώθηκε η εφαρμογή, οι ομάδες είχαν σε διαφορετικό βαθμό κατακτήσει κάποιους στόχους από τους σχετικούς με τις γνώσεις για τη λογοτεχνία.

Οι ομάδες, λοιπόν, ξεκίνησαν την ανάγνωση των κειμένων τους, χωρίς βέβαια να έχουν όλες τον ίδιο βαθμό συγκέντρωσης. Ας επισημανθεί επίσης εδώ πως υπήρχε μία ομάδα, η πιο αμελής του τμήματος, από την οποία απουσίαζαν τα δύο από τα τρία μέλη. Η διδάσκουσα προχωρούσε από ομάδα σε ομάδα λύνοντας απορίες και δίνοντας διευκρινίσεις, όποτε χρειαζόταν. Αρκετές από τις ομάδες χρειάστηκαν βοήθεια, κάποιες χρειάστηκαν αυστηρές προτροπές ώστε να συγκεντρωθούν στην ανάγνωση των κειμένων τους, σε κάποιους, τέλος, χρειάστηκε να περιγραφεί εκ νέου ο σκοπός της εργασίας μας στη συνέχεια, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο θα εργαζόμασταν. Η ώρα τελείωσε χωρίς να έχουν ολοκληρώσει όλες οι ομάδες την ανάγνωση των κειμένων τους. Ζητήθηκε από τους μαθητές να διαβάσουν εκ νέου ή εξ αρχής τα κείμενά τους στο μεσοδιάστημα μέχρι την επόμενη συνάντηση και να ρίξουν μια πρώτη ματιά στα ερωτήματα που θέτουν τα φύλλα εργασίας, τα οποία θα έβρισκαν αναρτημένα στο Wiki.

3^η ώρα και 4^η ώρα (όχι συνεχόμενες, εργαστήριο πληροφορικής)

Οι ομάδες πήραν θέση στους σταθμούς εργασίας στο εργαστήριο της πληροφορικής και, σύμφωνα με τον προγραμματισμό που είχαμε θέσει την προηγούμενη φορά, θα ξεκινούσαν την επεξεργασία των κειμένων τους με τη βοήθεια των φύλλων εργασίας («Χώρος και χρόνος στο ιστορικό μυθιστόρημα», «Η Άννα Κομνηνή στην ιστορία και στη λογοτεχνία» και «Οι σχέσεις με τους άλλους»). Κάποιες από τις ομάδες δεν είχαν ασχοληθεί καθόλου στο μεσοδιάστημα με τα κείμενά τους, ενώ δύο ομάδες εγκατέλειψαν την ανάγνωση στο σημείο που την είχαν αφήσει κατά την προηγούμενη

συνάντηση, με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να προχωρήσουν παρακάτω. Εκ των πραγμάτων, επομένως, οι ομάδες θα ακολουθούσαν πολύ διαφορετικό ρυθμό μεταξύ τους για τις επόμενες δύο ώρες, τις οποίες σκοπεύαμε να αφιερώσουμε στην επεξεργασία των κειμένων.

Κάποιες άρχισαν να διαβάζουν τα κείμενα και κάποιες ξεκίνησαν να κρατούν σημειώσεις με βάση τα ερωτήματα που έθεταν τα φύλλα εργασίας. Συμφωνήθηκε εξαρχής, από κοινού με τα παιδιά, μια ημερομηνία παράδοσης των εργασιών. Υπήρξαν βέβαια περιπτώσεις ομάδων που δεν τήρησαν την προθεσμία, αλλά σε γενικές γραμμές νομίζω πως η τακτική αυτή βοήθησε τα παιδιά να βρουν τον δικό τους ρυθμό και να προσαρμόσουν στο πρόγραμμά τους τις ανάγκες της εργασίας τους. Δόθηκε, λοιπόν, περιθώριο μιας εβδομάδας, στο πέρας της οποίας θα έπρεπε οι ομάδες να αναρτήσουν τα κείμενά τους στο Wiki, ώστε να λάβουν ανατροφοδότηση από τη διδάσκουσα. Το περιθώριο θα μπορούσε να είναι και μεγαλύτερο, αλλά πλησίαζαν οι διακοπές του Πάσχα, με ενδιάμεση και τη διήμερη αργία για τον εορτασμό της 25ης Μαρτίου.

Οι ομάδες που ανέλαβαν να παρουσιάσουν πώς αποτυπώνεται ο χώρος και ο χρόνος στα ιστορικά μυθιστορήματα καθώς και τον ρόλο του αφηγητή ήταν οι πιο αδύναμες της τάξης για διαφορετικούς λόγους η καθεμιά: υπήρχε μια ομάδα που αποτελούνταν από τρεις μαθητές εξαιρετικά αδιάφορους, η οποία τελικά δεν παρέδωσε εργασία σε καμιά από τις φάσεις της εφαρμογής, ενώ οι άλλες δύο αποτελούνταν από μαθητές αρκετά αδύναμους, αποφασισμένους όμως να εργαστούν, ειδικά στη μια ομάδα.

Το μυθιστόρημα που είχε επιλεγεί ήταν αρκετά απαιτητικό και αυτό σήμαινε πως αρχικά τα παιδιά χρειάστηκαν βοήθεια ακόμη και σε επίπεδο νοηματικής προσπέλασης, ενώ δεν τους ήταν ιδιαίτερα γνωστό ούτε το ιστορικό πλαίσιο και αυτό έκανε την εργασία τους ακόμη πιο δύσκολη. Οι απαιτήσεις της διδάσκουσας προσαρμόστηκαν προφανώς στις δυνατότητες των συγκεκριμένων παιδιών. Νομίζω πως ένα από τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετώπιζαν ήταν πώς να στηρίζουν

την απάντησή τους σε στοιχεία μέσα από το κείμενο. Για παράδειγμα, όταν τους ζητήθηκε να καταγράψουν τους τρόπους με τους οποίους αποδίδεται η περίοδος αυτή, οι απαντήσεις τους ήταν μάλλον γενικόλογες και είχαν την τάση να απομακρύνονται από το ίδιο το κείμενο. Και ενώ στη συζήτηση της πρώτης ώρας οι απαντήσεις των ίδιων παιδιών στην ίδια ερώτηση για το *Όνομα του ρόδου* ήταν αρκετά εύστοχες, εδώ χώλαιναν. Νομίζω πως δεν μπορεί να εξηγηθεί απλώς από τον βαθμό δυσκολίας του μυθιστορήματος της Δούκα αλλά έχει να κάνει με γενικότερα ζητήματα δεξιοτήτων σχετικών με την ανάγνωση και κατανόηση.

Στο ζήτημα του αφηγητή και του πρωταγωνιστή στο κείμενο της Δούκα δεν εμβαθύνουμε ιδιαίτερα για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Από τις τρεις ομάδες, όπως σημειώθηκε και παραπάνω, παρέδωσαν τελικά εργασία οι δύο: ειδικά η εργασία της μιας ομάδας, αν και όχι άψογη, θεωρώ πως ήταν επιτυχής, μιας και επρόκειτο για παιδιά με μεγάλες δυσκολίες, τα οποία όμως επέστρεψαν πολλές φορές στο κείμενό τους, προσπαθώντας να ενσωματώσουν παρατηρήσεις και να διορθώσουν ασάφειες και ατέλειες, χωρίς, ωστόσο, να ξεπερνούν κάποιες εγγενείς τους δυσκολίες.¹

Οι δύο ομάδες που ανέλαβαν την αποτύπωση της μορφής της Άννας Κομνηνής σε λογοτεχνικά και ιστοριογραφικά κείμενα δούλεψαν μες στο εργαστήριο από κοινού. Η συζήτηση που έγινε μεταξύ των παιδιών, τα κομμάτια τουλάχιστον που παρακολούθησε και η ίδια η διδάσκουσα, ήταν ενδιαφέρουσα και οι παρατηρήσεις τους εύστοχες. Μια μαθήτρια επισήμανε πως η Άννα Κομνηνή στο κείμενο της Δούκα έχει ρόλο πρωταγωνιστικό, ενώ στο σχολικό βιβλίο ιστορίας σχεδόν απουσιάζει –«όπως και γενικά οι γυναίκες», παρατήρησε ένας άλλος μαθητής. Τους ζήτησα να σχολιάσουν την απουσία αυτή και συμφώνησαν όλοι πως οι στόχοι του λογοτεχνικού κειμένου είναι διαφορετικοί από αυτούς του ιστοριογραφικού κειμένου

---

¹ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων, για τη δεύτερη κατά σειρά εκδοχή της εργασίας τους στην οποία επέστρεψαν και πάλι πριν την τελική τους παρουσίαση, το αρχείο *ergasia_1_1.doc*.

και πως «φωτίζει διαφορετικά πράγματα γιατί δεν την ενδιαφέρει απλώς να παρουσιάσει τα γεγονότα».

Η πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση, ωστόσο, δεν αποτυπώθηκε στις εργασίες που παρέδωσαν οι ομάδες. Τα κείμενα και των δύο ήταν μάλλον επιφανειακά και θεωρώ πως η προχειρότητα αυτή οφείλεται ως έναν βαθμό στο ότι εργάστηκαν μέσα σε πολύ πιεστικό χρονικό περιθώριο, μιας και παρέδωσαν τις εργασίες τους εκπρόθεσμα και μετά από επιμονή της διδάσκουσας. Το κείμενο που παρατίθεται εδώ περιοριζόταν σε μια πρόχειρη, γενικόλογη απεικόνιση της μορφής της Άννας Κομνηνής, ενώ απουσίαζε εντελώς η σύγκριση με τα ιστοριογραφικά κείμενα².

Οι τελευταίες δύο ομάδες, που ασχολήθηκαν με την αποτύπωση του Άλλου σε αποσπάσματα από το *Θεόπαιδο* του Πάνου Θεοδωρίδη, *Το εβένινο λαούτο* του Παναγιώτη Αγαπητού και το *Για την πατρίδα* της Πηνελόπης Δέλτα, σε σύγκριση και με κάποια κεφάλαια από το σχολικό εγχειρίδιο, εργάστηκαν επίσης από κοινού. Ένας μαθητής παρατήρησε (και άλλοι συμφώνησαν) πως τα δύο αποσπάσματα που μελέτησαν του φάνηκαν εντελώς διαφορετικά σε σχέση με όσα είχε διαβάσει ή ακούσει μέχρι τότε, και πως οι σχέσεις των Βυζαντινών με άλλους λαούς παρουσιάζονται πολύ διαφορετικές από τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνονται συνήθως στη σχολική ιστορία. Στην ερώτησή μου *πού το αποδίδουν αυτό*, υπήρχαν αρκετά διαφορετικές προσεγγίσεις –και αρκετή ένταση σε κάποιο σημείο. Ένας μαθητής υποστήριξε πως το βιβλίο της ιστορίας είναι ρατσιστικό, κάποιος πως έχει να κάνει με τους περιορισμούς του χώρου στο σχολικό εγχειρίδιο, άλλος πως είναι διαφορετικός, κάπως φρονηματιστικός ο στόχος του σχολικού βιβλίου, ενώ το λογοτεχνικό βιβλίο κινείται πιο ελεύθερα.

Με αφορμή το τελευταίο σχόλιο, ζήτησα να σχολιάσουν το απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Δέλτα. Αρχικά, δυσκολεύτηκαν γιατί αγνοούσαν το χρονικό πλαίσιο συγγραφής του βιβλίου (παρόλο που παραπέμπονταν σε ιστοσελίδα με πληροφορίες στο φύλλο εργασίας), αλλά μετά τη μελέτη της σχετικής παραπομπής οι

² Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων το αρχείο *ergasia_1_2.doc*.

παρατηρήσεις τους ήταν αρκετά εύστοχες και επισήμαναν χαρακτηριστικά πως «μιλά, όπως κι ο πίνακας [του Αλντόρφερ], για τη δική της εποχή»³.

Οι δύο αυτές, μη συνεχόμενες, ώρες ολοκληρώθηκαν και οι περισσότερες ομάδες είχαν κρατήσει αρκετές σημειώσεις πάνω στις οποίες θα βάσιζαν τα κείμενά τους. Συμφωνήθηκε πως θα συνεργάζονταν είτε σε φυσικό είτε στον ψηφιακό χώρο, ώστε να ολοκληρώσουν το κείμενό τους πριν από την επόμενη συνάντηση, κατά την οποία θα γίνονταν και οι παρουσιάσεις των κειμένων. Συζητήθηκε αν θα συνοδευόταν ο προφορικός λόγος των παιδιών και από παρουσίαση φτιαγμένη σε πρόγραμμα δημιουργίας παρουσιάσεων, αλλά αρκετοί μαθητές –οι συνεπέστεροι του τμήματος– αντέδρασαν, γιατί εκτός από την παράδοση της γραπτής εργασίας έπρεπε να προετοιμαστούν και για εξέταση σε άλλο μάθημα. Ζητήθηκε από τα παιδιά να αναρτήσουν τις εργασίες τους το συντομότερο, ώστε να υπάρχει δυνατότητα σχολιασμού από τη διδάσκουσα και να ενσωματώσουν τυχόν διορθώσεις και σχόλια στο κείμενό τους.

5^η ώρα

Από τις επτά συνολικά ομάδες παρουσίασαν την εργασία τους οι τέσσερις. Μόνο μία ομάδα είχε ετοιμάσει το πρώτο φύλλο εργασίας, άλλη μία ομάδα είχε ετοιμάσει το δεύτερο –αλλά και αυτή μάλλον πρόχειρα–, ενώ το τρίτο φύλλο εργασίας το είχαν ετοιμάσει και οι δύο ομάδες που το είχαν αναλάβει. Όμως, οι παρουσιάσεις και των τεσσάρων ομάδων ήταν μάλλον προβληματικές στην παρακολούθησή τους, μιας και τα παιδιά δεν είχαν λάβει υπόψη ότι οι συμμαθητές τους δεν είχαν ασχοληθεί με το θέμα που απασχόλησε εκείνους. Επίσης, τα κείμενά τους ήταν στην πραγματικότητα μάλλον προορισμένα να διαβαστούν παρά να ακουστούν και αυτό προκάλεσε αρκετά προβλήματα στη συγκέντρωση των υπολοίπων, παρά το γεγονός ότι την προηγούμενη φορά, αλλά και σε ευκαιρίες που είχαν δοθεί παλιότερα, είχαμε

³ Βλ. ό.π. το αρχείο *ergasia_1_3.doc*.

συζητήσει τη διαφορά μεταξύ του κειμένου που διαβάζεται και της προφορικής εκδοχής του.

Η συζήτηση που ακολούθησε ήταν μάλλον χλιαρή και συμμετείχαν κυρίως όσοι μαθητές είχαν ασχοληθεί με το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό των ιστορικών μυθιστορημάτων. Η επιλογή να ασχοληθεί κάθε ομάδα με διαφορετική όψη των ιστορικών μυθιστορημάτων έγινε, όπως εξηγήθηκε και παραπάνω, λόγω συγκεκριμένων περιορισμών, αλλά φάνηκε πως αυτό σε κάποιες περιπτώσεις δυσκόλεψε την επίτευξη κάποιων στόχων του αρχικού σεναρίου. Θεωρώ πάντως πως όλες οι ομάδες χρειάστηκε σε κάποιο σημείο της εργασίας τους να εξηγήσουν τις διαφορετικές επιλογές μεταξύ ιστοριογραφικών και λογοτεχνικών κειμένων και τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους το ιστορικό μυθιστόρημα στέκεται απέναντι στο ιστορικό γεγονός. Κλείνοντας, η διδάσκουσα ενημέρωσε τους μαθητές πως θα ασχολούμασταν με την αξιολόγηση, βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, ιστοσελίδων που ασχολούνται με τη βυζαντινή ιστορία.

Γ' φάση-μετά την ανάγνωση: δύο (2) ώρες (σχολικό εργαστήριο πληροφορικής)

6^η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Οι ομάδες συγκεντρώθηκαν και πάλι στην αίθουσα των υπολογιστών και αρχικά δόθηκαν κάποιες οδηγίες στην ολομέλεια σχετικά με τον σκοπό της εργασίας μας και τη μορφή του τελικού κειμένου που θα έπρεπε να παραδώσουν τα παιδιά. Τους επισημάνθηκε πως, όπως είδαμε και στην προηγούμενη φάση της εργασίας μας, ένα μέρος της δουλειάς ενός συγγραφέα ιστορικών μυθιστορημάτων είναι η ιστορική έρευνα. Θα προσπαθούσαμε λοιπόν κι εμείς να αξιολογήσουμε κάποιες ιστοσελίδες με πληροφορίες για τον Αλέξιο Α΄ Κομνηνό, βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων.

Προτού παραπεμφθούν στο [φύλλο εργασίας](#) που ήταν αναρτημένο στο Wiki, οι μαθητές ρωτήθηκαν με ποιον τρόπο κινούνται οι ίδιοι, όταν θέλουν να συγκεντρώσουν πληροφορίες για κάποια εργασία ιστορίας. Οι περισσότεροι απάντησαν με θυμηδία πως «κάνουν copy-paste από το πρώτο αποτέλεσμα που βγαίνει στην αναζήτηση».

Κάποιοι, αισθητά λιγότεροι, απάντησαν πως κρατούν σημειώσεις από δυο-τρεις διαφορετικές ιστοσελίδες και με τον τρόπο αυτό συνθέτουν το κείμενό τους. Οι μαθητές, επίσης, ρωτήθηκαν *αν ξέρουν τον τρόπο με τον οποίο ταξινομούνται οι ιστοσελίδες που προβάλλονται στις αναζητήσεις μας*. Ένας μόνο απάντησε πως η σειρά με την οποία εμφανίζονται οι ιστοσελίδες εξαρτάται από τη δημοτικότητα τους. Με αυτά ως αφορμή παραπέμφθηκαν στο [φύλλο εργασίας](#) που ήταν αναρτημένο στο Wiki, το οποίο τους ζητούσε να συγκρίνουν δύο ιστοσελίδες σχετικές με τον Αλέξιο Α΄ Κομνηνό, βάσει των κριτηρίων που θα έβρισκαν σε ένα [πρόγραμμα](#) πληροφορικού γραμματισμού της βιβλιοθήκης του Αλεξάνδρειου Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης.

Η ανταπόκριση κάποιων μαθητών, οι οποίοι κατά την προηγούμενη φάση δεν είχαν δείξει καμία προθυμία, ήταν μεγαλύτερη στη δραστηριότητα αυτή. Αντιμετωπίσαμε προβλήματα με το αφιέρωμα της ιστοσελίδας [defencenet](#) στον Αλέξιο Α΄ Κομνηνό, γιατί το σχολικό δίκτυο «μπλόκαρε» την πρόσβαση, αλλά καταφέραμε με τη βοήθεια ενός μαθητή να βρούμε πρόσβαση με διαφορετικό τρόπο. Έτσι όμως χάθηκε αρκετός χρόνος και η συζήτηση την οποία σκοπεύαμε να κάνουμε στο τέλος της διδακτικής ώρας ήταν αναγκαστικά πιο σύντομη· αυτό σημαίνει πως ίσως δόθηκε σε κάποιους μαθητές η κάπως μανιαϊστική εντύπωση ότι υπάρχουν υποκειμενικές και αντικειμενικές ιστοσελίδες.

Οι περισσότερες ομάδες παρέδωσαν την εργασία τους μέχρι την επόμενη συνάντηση και οι παρατηρήσεις τους ήταν εύστοχες. Αν όμως η εργασία αυτή θα σημάνει και κάποια αλλαγή στην προσέγγισή τους ή αν θα επιμείνουν στον τρόπο που εύγλωττα περιέγραψαν στην αρχή της πρώτης ώρας, μένει να παρατηρηθεί στο μέλλον. Νομίζω πως χρειάζεται πολλή προσπάθεια ώστε να προσπελάζουν οι μαθητές με μεγαλύτερη προσοχή και επίσκεψη τις διάφορες ιστορικές πληροφορίες που διακινούνται στο διαδίκτυο.⁴

Στο τέλος της ώρας, εξηγήθηκε στα παιδιά και η τελευταία μας δραστηριότητα: τους ζητήθηκε έως την επόμενη φορά να έχουν διαλέξει μια περίοδο της βυζαντινής

⁴ Βλ. ό.π. τα [ergasia_2_1.doc](#) και [ergasia_2_2.doc](#).

ιστορίας στην οποία θα ήθελαν να τοποθετήσουν το δικό τους ιστορικό αφήγημα. Μετά την επιλογή τους, έπρεπε να κάνουν μια σύντομη έρευνα στο διαδίκτυο, έχοντας κατά νου όσα συζητήθηκαν την ώρα αυτή, καθώς και το κείμενο που θα έγραφαν στη συνέχεια, και να συγκεντρώσουν πληροφορίες που θα αξιοποιούσαν την επόμενη ώρα, κατά την οποία θα έγραφαν το δικό τους μυθοπλαστικό κείμενο.

7^η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Οι ομάδες συγκεντρώθηκαν για την τελευταία ώρα στο εργαστήριο της πληροφορικής. Οι εργασίες όλων σχεδόν των ομάδων, μετά την έρευνα της προηγούμενης ώρας, είχαν αναρτηθεί στο Wiki. Ακόμη, στο μεσοδιάστημα, κάποιες ομάδες, όχι όμως οι περισσότερες, είχαν κρατήσει σημειώσεις σε σελίδα που άνοιξαν στο Wiki για την ιστορική περίοδο στην οποία θα τοποθετούσαν το αφήγημά τους. Η πρόταση του αρχικού σεναρίου ήταν να δοθεί επαρκής χρόνος στα παιδιά να ερευνήσουν το ιστορικό πλαίσιο της περιόδου στην οποία θα τοποθετούνταν το αφήγημά τους, όμως αυτό δεν στάθηκε δυνατό στην περίπτωση μας. Αυτό βέβαια φάνηκε και από τα αποτελέσματα της έρευνας των ομάδων: οι περισσότεροι είχαν κρατήσει σημειώσεις από το σχολικό εγχειρίδιο ιστορίας και δεν είχαν αναζητήσει διαδικτυακές πηγές, όπως τους είχε ζητηθεί.

Αρκετοί διαμαρτυρήθηκαν πως δεν ήταν καθόλου εύκολο να βρουν υλικό που θα βοηθούσε στην αληθοφάνεια του κειμένου τους: λεπτομέρειες για τον τρόπο ζωής, για την καθημερινότητα, για τα βυζαντινά ονόματα και τοπωνύμια. Εκ των υστέρων, σκέφτομαι πως θα ήταν ενδιαφέρον και σίγουρα πολύ ουσιαστικό αν αφιερώναμε μία (ή και περισσότερες) ώρα στην αναζήτηση του υλικού αυτού μέσα στην τάξη. Με τον τρόπο αυτόν θα εξασκούνταν οι μαθητές και όσον αφορά τις δεξιότητες αναζήτησής τους, αλλά θα ήταν και ένας δημιουργικός τρόπος για να «χτίσουν» το κείμενό τους. Αυτό πάντως δεν έγινε και έτσι τα παιδιά χρειάστηκε να δουλέψουν εκ των ενόντων.

Αρκετοί επανέλαβαν κατά τη διάρκεια της συγγραφής πως η συγκεκριμένη περίοδος δεν τους φαίνεται καθόλου γοητευτική, ενώ ένας μαθητής σχολίασε πως δεν αισθάνεται καμία ταύτιση με την εποχή αυτή ώστε να φτιάξει έναν ήρωα και να

γράφει για αυτόν. Διέθεταν προηγούμενη εμπειρία σε ασκήσεις δημιουργικής γραφής και τους είχε ανατεθεί και άλλοτε να γράψουν ένα εκτεταμένο αφήγημα. Αυτή τη φορά, πάντως, τα κείμενα που παρέδωσαν ήταν μάλλον μέτρια σε σχέση με τα κείμενα που είχαν παραδώσει οι ομάδες προηγουμένως.

Από τις επτά συνολικά ομάδες κείμενο παρέδωσαν τελικά οι τέσσερις στην ημερομηνία που είχε συμφωνηθεί, πριν το τέλος της 7^{ης} ώρας.⁵ Δεν αφιερώσαμε άλλη ώρα για την παρουσίαση και τη συζήτηση των αφηγημάτων των παιδιών, όπως ήταν η αρχική πρόθεση, μιας και λίγες μόνο ομάδες παρέδωσαν εργασία. Τα κείμενα σχολιάστηκαν από τη διδάσκουσα και ζητήθηκε και από τους μαθητές να κάνουν το ίδιο, αίτημα στο οποίο λίγοι ανταποκρίθηκαν. Κάπου εδώ ολοκληρώθηκε η εφαρμογή αυτή. Νομίζω πως σε αρκετά σημεία της φάνηκαν οι δυσκολίες που υπήρξαν στην εξέταση ενός γραμματειακού είδους, του οποίου τα χαρακτηριστικά αποτυπώνονται καλύτερα όχι στον περιορισμένο χώρο μερικών αποσπασμάτων, αλλά σε μεγαλύτερη έκταση. Έγινε προσπάθεια, ωστόσο, αν και όχι πάντα επιτυχημένη, να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες αυτές.

---

⁵ Βλ. ό.π. τα [ergasia_3_1.doc](#), [ergasia_3_2.doc](#).

ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ ΣΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ

Βασισμένοι στο απόσπασμα από το Ένας σκούφος από πορφύρα που διαβάσατε θα προσπαθήσουμε να συναγάγουμε κάποια συμπεράσματα σχετικά με τα χαρακτηριστικά του ιστορικού μυθιστορήματος, και συγκεκριμένα τη σχέση του γραμματειακού αυτού είδους με τον χρόνο στον οποίο τοποθετούνται τα γεγονότα της αφήγησης και την ταυτότητα του πρωταγωνιστή.

Συζητήστε μεταξύ σας τα εξής:

-Σε ποια περίοδο διαδραματίζεται το απόσπασμα που διαβάσατε; Εκμεταλλευτείτε τα στοιχεία που δίνει το ίδιο το κείμενο και κάντε, αν σας χρειάζεται, και σχετική έρευνα στο διαδίκτυο.

Αν δυσκολευτείτε, συμβουλευτείτε τη βάση της [Βιβλιονέτ](#), στην οποία δίνονται λεπτομέρειες για το συγκεκριμένο βιβλίο

-Με ποιους τρόπους αποδίδεται η περίοδος αυτή; Ποιες σχετικές πληροφορίες σας δίνονται στο κείμενο; Θεωρείτε πως αποδίδεται πιστά το ιστορικό περιεχόμενο; Θεωρείτε πως ήταν στόχος της συγγραφέως η πιστή αποτύπωση της εποχής; Υπάρχουν τυχόν αναφορές που αποκαλύπτουν ιδιαιτερότητες του παρελθόντος; Τι ατμόσφαιρα δημιουργεί το σκηνικό αυτό που αξιοποιεί η συγγραφέας και πώς επηρεάζει την αφήγησή της;

Αν χρειάζεστε βοήθεια στην εξακρίβωση των παραπάνω, ανατρέξτε είτε στο αντίστοιχο κεφάλαιο του σχολικού βιβλίου είτε και στην [ιστοσελίδα](#) του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού που είναι αφιερωμένη στην ελληνική ιστορία. Επηρεάζει η ιστορική συγκυρία όσα εξιστορεί ο αφηγητής;

-Διαβάστε επίσης ένα μικρό [απόσπασμα](#) από το μυθιστόρημα της Διδώς Σωτηρίου *Οι νεκροί περιμένουν* και αναζητήστε το βιβλίο στη βάση της [Βιβλιονέτ](#). Εντάσσεται και το κείμενο αυτό στα ιστορικά μυθιστορήματα; Πριν απαντήσετε, προσέξτε τη

χρονολογία συγγραφής και έκδοσης του βιβλίου, αλλά και το χρονικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα γεγονότα που εξιστορούνται.

-Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής στο κείμενο της Δούκα; Πώς περιγράφεται μέσα στο κείμενο; Ποια χαρακτηριστικά του αποδίδονται; Τι δυνατότητες δίνει στη Δούκα η επιλογή αυτή; Τι περιορισμούς δημιουργεί;

Κρατήστε σημειώσεις από τη συζήτησή σας, ώστε στο τελικό σας κείμενο να ενσωματώσετε τις παρατηρήσεις της ομάδας σας για τη σχέση των ιστορικών μυθιστορημάτων με τη χρονική περίοδο στην οποία τοποθετείται η δράση τους, καθώς και για το πρόσωπο που επιλέγεται ως πρωταγωνιστής.

Η ANNA KOMNHNH ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Στο μεσοδιάστημα από την προηγούμενη φορά διαβάσατε αποσπάσματα από το *Ένας σκούφος από πορφύρα*, αφιερωμένα στην Άννα Κομνηνή. Αυτή την ώρα θα μελετήσουμε συγκριτικά ιστοριογραφικά κείμενα τα οποία αποτυπώνουν με τον δικό τους τρόπο την ιδιαίτερη αυτή γυναίκα.

-Θα ξεκινήσουμε από το λογοτεχνικό κείμενο. Πάνω στα αποσπάσματα που μελετήσατε σημειώστε, ο καθένας μόνος του, τα σημεία εκείνα για τα οποία θεωρείτε πως η συγγραφέας βασίστηκε στη μελέτη των πηγών και τα σημεία εκείνα τα οποία θεωρείτε ότι συμπλήρωσε με τη δημιουργική της φαντασία και συζητήστε έπειτα τις επισημάνσεις σας με την ομάδα σας. Τι σας οδήγησε στην άποψη που σχηματίσατε; Πώς χειρίζεται ένας συγγραφέας το ιστορικό υλικό που έχει στη διάθεσή του;

-Μελετήστε έπειτα την ενότητα για τους Κομνηνούς από την [ιστοσελίδα](#) του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού και τα φωτοτυπημένα αποσπάσματα από τις ιστορικές μελέτες του Οστρογκόρσκι και της Χέριν και συγκρίνετε μεταξύ τους τα κείμενα, το λογοτεχνικό από τη μια και τα ιστοριογραφικά από την άλλη.

-Οι παρακάτω ερωτήσεις μπορεί να βοηθήσουν τη συζήτησή σας: Τι αποτελεί αντικείμενο μελέτης της ιστορίας και για ποια ζητήματα ενδιαφέρεται η λογοτεχνία; Πώς αντιμετωπίζει κάθε κείμενο τα πρόσωπα; Πώς αποδίδεται η Άννα Κομνηνή σε κάθε κείμενο; Τι ενδιαφέρει τον κάθε συγγραφέα σχετικά με το πρόσωπο αυτό; Διαφοροποιείται η εικόνα της έτσι όπως αποδίδεται σε κάθε κείμενο; Ποια εικόνα της βρίσκετε οι ίδιοι περισσότερο θελκτική και γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό; Με ποιους λεκτικούς τρόπους αποδίδονται γεγονότα ή χαρακτηρισμοί που συναντώνται και στα δύο είδη κειμένων; Διαφοροποιείται από κείμενο σε κείμενο ο τρόπος με τον οποίο αποδίδονται γεγονότα και χαρακτηρισμοί;

-Συμπυκνώστε τη συζήτησή σας σε σημειώσεις, οι οποίες θα ενταχθούν στο τελικό σας κείμενο που θα αφορά τη σχέση του κειμενικού είδους των ιστορικών μυθιστορημάτων με την ιστορία, και τελικά, τη σχέση της λογοτεχνίας με την ιστορία.

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ

Στο μεσοδιάστημα από την προηγούμενη φορά διαβάσατε αποσπάσματα από ιστορικά μυθιστορήματα στα οποία αναφέρονται και άνθρωποι από άλλες εθνότητες και οι σχέσεις τους με τους Βυζαντινούς. Αυτή την ώρα θα μελετήσουμε, λοιπόν, συγκριτικά, ιστοριογραφικά κείμενα τα οποία αποτυπώνουν με τον δικό τους τρόπο τις σχέσεις των Βυζαντινών με άλλους λαούς.

-Πριν ξεκινήσετε τη συζήτησή σας, μελετήστε από την ιστοσελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού την [ενότητα](#) για τις σχέσεις Βουλγάρων και Βυζαντινών, την [ενότητα](#) για τις σχέσεις Αράβων και Βυζαντινών καθώς και την [ενότητα](#) για τις σχέσεις Λατίνων και Βυζαντινών κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο.

-Πώς αποτυπώνονται οι Βούλγαροι στο κείμενο της Δέλτα; Ποιες ιδιότητες τους αποδίδονται; Με ποιους λεκτικούς τρόπους γίνεται αυτό;

-Εντοπίζετε κάποιες συγκεκριμένες αξίες και στάσεις να αναδεικνύονται μέσα στο κείμενο της Δέλτα; Εντοπίζετε κάτι αντίστοιχο στα άλλα κείμενα; Πώς διαβάζεται από έναν σημερινό αναγνώστη το κείμενο της Δέλτα; Φαίνονται υπερβολικές οι επιλογές και τα συναισθήματα των ηρώων της; Φαίνεται ακραίος ο τρόπος με τον οποίο απεικονίζονται οι Βούλγαροι;

-Θεωρείτε πως κάποιο από τα κείμενα που διαβάσατε θέτει κάποιον στόχο ως προς την ιστορία και τον διδακτικό, προς εμάς, ρόλο της; Αν ανατρέξετε και στην [ιστορία](#) της εποχής της Δέλτα, το κείμενό της διαβάζεται διαφορετικά;

-Ο τρόπος με τον οποίο αποτυπώνονται οι αραβοβυζαντινές σχέσεις συμφωνεί με τη σχέση του Λέοντα με τον άραβα φίλο του; Υπήρξαν ή όχι τέτοιου είδους σχέσεις;

-Τις παραμονές της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους, λίγες δεκαετίες μετά τα όσα συμβαίνουν στο *Θεόπαιδο*, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Γεννάδιος φέρεται να είχε πει πως προτιμά στην Πόλη «καλύτερα τουρκικό φακίολι παρά καλύπτρα λατινική», συμπυκνώνοντας έτσι την καχυποψία και την απέχθεια μεγάλου μέρους των Βυζαντινών, κληρικών και λαϊκών, για τους ετερόδοξους Λατίνους. Πώς σχολιάζετε, έχοντας υπόψη και τη ρήση αυτή, τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται ο Γρόλλιος στο απόσπασμα από τον Θεοδορίδη;

-Πώς, λοιπόν, αντιμετωπίζει καθένας από τους τρεις συγγραφείς το παρελθόν; Με ποιον τρόπο τοποθετείται απέναντί του; Πώς βλέπει καθένας τους το παρελθόν; Ποια σχέση έχει με το παρελθόν καθένα από τα τρία κείμενα;

-Συμπυκνώστε τη συζήτησή σας σε σημειώσεις οι οποίες θα ενταχθούν στο τελικό σας κείμενο σχετικά με τον τρόπο που αντιμετωπίζουν το παρελθόν η ιστοριογραφία και τα ιστορικά μυθιστορήματα.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΩΝ

Περιηγηθείτε στις παρακάτω ιστοσελίδες στις οποίες θα βρείτε υλικό για τη ζωή και τη δράση του βυζαντινού αυτοκράτορα Αλέξιου Α΄ Κομνηνού.

- [εδώ](#) για το αφιέρωμα της ιστοσελίδας defencenet στον Αλέξιο και
- [εδώ](#) για το λήμμα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού για τον ίδιο αυτοκράτορα.

Βασισμένοι στη συζήτηση που κάναμε προηγουμένως αλλά και στα κριτήρια που σας δίνονται παρακάτω, απαντήστε σχετικά με τη φερεγγυότητα των παραπάνω ιστοσελίδων.

- Ποια ιστοσελίδα σας φαίνεται συνολικά περισσότερο αξιόπιστη;
- Ποιες ενστάσεις θα μπορούσατε να έχετε ως προς τις ιστοσελίδες αυτές και για ποιους λόγους; Επιχειρηματολογήστε.

Συμπυκνώστε τις απόψεις σας σε ένα σύντομο κείμενο λαμβάνοντας υπόψη και τις ερωτήσεις που προτείνει σχετικά το [πρόγραμμα](#) πληροφοριακού γραμματισμού που εκπόνησε το Αλεξάνδρειο Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης.

Z. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο θα μπορούσε να μεταφερθεί σε άλλη τάξη, αν επιλεγούν κείμενα που εστιάζουν σε διαφορετική χρονική περίοδο: οι επιλογές είναι πολλές τόσο για την αρχαία ιστορία και την Α΄ Λυκείου όσο και τη νεότερη ιστορία και τη Γ΄ Λυκείου. Αν επιλεγεί και πάλι διαθεματική διερεύνηση του θέματος με την ιστορία και σε περίπτωση που επιλεγούν γεγονότα της νεότερης ιστορίας –από την οποία έχουμε λογοτεχνικά κείμενα που αποδίδουν την εποχή στην οποία γράφονται (π.χ. Μικρασιατικός Πόλεμος και Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος)–, θα ήταν ενδιαφέρουσα η συνεξέταση κάποιου μυθιστορήματος σύγχρονου με τα γεγονότα και κάποιου ιστορικού μυθιστορήματος που εστιάζει στην ίδια περίοδο. Εκεί θα ήταν και περισσότερο ανάγλυφη η επίδραση του παρόντος στη θέαση του ιστορικού γεγονότος, ζήτημα το οποίο επιχείρησε να θέσει και το παρόν σενάριο.

Σε μια τάξη περισσότερο ώριμη αναγνωστικά από αυτήν που είχε η γράφουσα κατά νου στο σενάριο, θα ήταν επίσης ενδιαφέρον να εστιαστεί η μελέτη στα μεταμοντέρνα ιστορικά μυθιστορήματα που εμφανίζονται και στην Ελλάδα μέσα στη δεκαετία του 1990 και των οποίων η προσέγγιση του παρελθόντος «υποδεικνύει ότι η ιστορία δεν είναι ένα τελεσίδικο γεγονός, αλλά είναι κι αυτή μια γλωσσική κατασκευή που διαμορφώνεται ανάλογα με την οπτική κάθε εποχής, και κυρίως της εποχής του συγγραφέα» (Χατζηγεωργίου, 2007).

H. ΚΡΙΤΙΚΗ

Στην παρούσα εφαρμογή σημειώθηκε μικρός βαθμός ενσωμάτωσης των ΤΠΕ στη διδασκαλία. Οι ΤΠΕ χρησιμοποιήθηκαν αυστηρά εργαλειακά, χωρίς ουσιαστικά να προεκταθεί η αξιοποίησή τους πέρα από τη δυνατότητα να συγκεντρωθεί υλικό από πηγές που διαφορετικά δε θα ήταν προσβάσιμες –ή τουλάχιστον εύκολα προσβάσιμες– και τη δυνατότητα να συγκεντρωθεί, να διαμοιραστεί και να παρουσιαστεί σε όλη την ομάδα το υλικό αυτό, καθώς και όποιο υλικό παρήχθη κατά

τη διάρκεια του σεναρίου. Εντούτοις, θεωρούμε πως ο στόχος να καταλήξουν οι μαθητές σε κάποια κριτήρια αξιολόγησης ιστοσελίδων ιστοριογραφικού –και όχι μόνο– περιεχομένου δικαιολογήσει τον αρχικό προσανατολισμό.

Όπως σε κάθε σενάριο που προϋποθέτει την ανάγνωση εκτός σχολείου, η ανάθεση σχετικών δραστηριοτήτων αποτελεί ένα στοίχημα που δεν κερδίζεται πάντα. Αν θεωρούμε ότι οι μαθητές δεν πρόκειται να διαβάσουν τα λογοτεχνικά κείμενα εκτός διδακτικών ωρών, μπορεί να προστεθούν μία ή δύο ώρες επιπλέον, ώστε η ανάγνωση να γίνεται μέσα στην τάξη. Εκ των υστέρων, καταλήγω στο συμπέρασμα πως η προσέγγιση του γραμματειακού είδους των ιστορικών μυθιστορημάτων μέσω αποσπασμάτων και μόνο οδηγεί σε μάλλον επιφανειακά συμπεράσματα. Επομένως, θα ήταν ενδιαφέρον να ενταχθεί η συγκεκριμένη πρόταση σε μια ευρύτερη διδακτική ενότητα που θα εστιάζει στη μελέτη ολόκληρου μυθιστορήματος.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abrams, M. H. 2005. *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*. Αθήνα: Πατάκης.
- Κοσμάς, Κ. 2002. *Μετά την ιστορία: ιστορία, ιστορικό μυθιστόρημα και εθνικές αφηγήσεις στο τέλος του εικοστού αιώνα*. Βερολίνο: Freie Universität Berlin. http://www.diss.fu-berlin.de/diss/receive/FUDISS_thesis_000000001336 [20-07-14]
- Χατζηγεωργίου, Ν. 2007. «Ιστορικό μυθιστόρημα». Στο *Λεξικό της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρόσωπα. Έργα. Ρεύματα. Όροι*. Αθήνα: Πατάκης.